

Stasys Skrodenis. Folkloras ir folklorizmas: Mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2005. – 210 p.

Atrodo įprasta, kad lietuvių folkloristai daugiausia dėmesio paprastai skiria autentiškam folklorui – ne vien tik seniausiam, klasikiniam jo klotui ar savo kilme jau su XIX a.–XX a. pirmąja puse siejamiems kūriniais, bet ir modernioms, pas mus palyginti neseniai įsigalėjusioms folkloro rūšims ir žanrams. Kur kas rečiau kiek nuodugnesnių studijų objektu tampa folklorizmas. Kaip žinoma, šis kultūrinis fenomenas aprėpia labai įvairias apraiškas, plačias folkloro naudojimo mene ir modernioje kultūroje galimybes, kaip antai folkloro atkūrimą scenoje, jo elementų panaudojimą individualioje kūryboje, tautosakos publikacijas, ansamblių veiklą ir kt. Teorinis folklorizmo įvertinimas ar bent jau tarptautinės mokslinės minties adaptavimas taip pat laikytinas nepakankamu. Vis dėlto dabar jau galėtume teigti, kad šį trūkumą bent iš dalies kompensuoja Stasio Skrodenio knyga „Folkloras ir folklorizmas“. Ir nors, pasak autoriaus, leidinys skirtas visų pirma aukštųjų mokyklų studentams ir todėl nepretenduoja į išsamią folklorizmo teorinę analizę, jo santykio su folkloru studiją, pateikti apibendrinimai ir išvalgos neabejotinai brėžia ir būsimų tyrimų gaires.

Orientuodamasis daugiau į folklorizmo probleminių aspektų išryškinimą, S. Skrodenis knygoje detalesnei analizei ir aprašymui pasirinko siauresnį folklorizmo raiškos lauką, tai yra folkloro panaudojimą scenoje. Tokį apsiribojimą lėmė ne tik folklorizmo, kaip reiškinių, daugiaplaniškumas, bet ir autoriaus kryptingas domėjimasis liaudies drama, folklorinių ansamblių vadovų konsultanto

praktika, ilgametės folkloro studijos ir pedagoginė patirtis. Folklorizmo būklės raidą pasirinktu aspektu autorius išryškina pasitelkęs rašytinius XIX–XX a. šaltinius, taip pat savo paties, kaip liudinininko ir vertintojo, apibendrintą gyvąją XX a. antrosios pusės kultūrinę tradiciją.

Knygą sudaro penkios stambesnės dalys. Pirmajame, teorinio pobūdžio skyriuje aptariamas pagrindinių sąvokų – *folkloro* ir *folklorizmo* – turinys. Čia pristatomas teorinis diskursas, kaip ir paskiau gretinamos įvairių šalių tradicinės kultūros raiškos tendencijos įtraukia lietuviškojo folklorizmo refleksiją į europietišką kontekstą.

Tolesnę knygos struktūrą autorius iš esmės grindžia diachronine folklorizmo analize. Jai skirti keturi knygos skyriai, kuriuose ir išryškinama folkloro panaudojimo scenoje būdų įvairovė. Šią įvairovę daugiausia lėmė bendros kultūrinio, visuomeninio gyvenimo tendencijos ir net istoriniai-politiniai reiškiniai. Dėl to atrodo pagrįstas autoriaus sumanymas folklorizmo istoriją pateikti atsižvelgiant į ryškesnius su Lietuvos valstybingumu susijusius laikotarpius. Tai leidžia atskleisti, kaip vienu ar kitu Lietuvos valstybės gyvavimo laikotarpiu susidarydavo terpė folklorui populiarinti, panaudoti individualioje kūryboje.

Antai XIX a. pabaigoje, aktyviai reiškinantis nacionalinio išsivadavimo idėjoms, susidarė palankios aplinkybės liaudies dainas atlikti viešai, kurti specialias menines programas, kurios būdavo įtraukiamos į vadina muosius lietuviškus, arba klotimus, vakarus. Jau tarpukario – nepriklausomos Lietuvos

ryškesniais folklorizmo pavyzdžiais laikytina instrumentinių ansamblių veikla, įvairiuose regionuose organizuotos etnografinės ir folklorinės meno šventės, galiausiai pirmosios Dainų šventės, išplitusi chorų veikla, kurią apžvelgdamas, S. Skrodenis dar kartą kelia tautosakos autentiškumo ir transformacijos klausimą, primena diskusijas apie lietuviškųjų chorų įtaką gyvajai dainuojamajai tradicijai. Kitokia atmosfera buvusi sovietinio Lietuvos gyvenimo laikotarpiu, pasižymėjusiu savitu santykiu su tradicine liaudies kūryba. Išskyres ryškesnes to meto folklorizmo formas (dainų ir šokių ansamblio veiklą, etnografinių ir folklorinių ansamblių judėjimą, folkloro festivalių tradiciją ir kt.), autorius stengiasi aštrinti autentiško folkloro transformacijų, stilizacijų galimybių klausimą.

Akivaizdu, kad lietuvių folklorizmo istorijos apžvalga atskleidžia neišvengiamai glaudų ryšį su bendru valstybės kultūros, socialiniu ir net politiniu kontekstu. Tačiau dažniausiai kultūros reiškinys peržengia valstybių sienas ar politinių laikotarpių ribas, absorbuodamas tiek tradicijas, tiek naujoves ir nuolat transformuodamasis. Tokio permanentinio vyksmo pavyzdžiu šioje studijoje galėtume laikyti liaudies teatro sąsają su folkloru analizę. Knygoje gana nuosekliai parodoma, kaip ir kokie tautosakos, papročių, apeigų ir mitologijos elementai buvo naudojami lietuviškoje scenoje. Priminus, kad šių bei apskritai liaudies dramos elementų netrūko jau ir XVII–XVIII a. Lietuvos mokykliniame teatre, autoriaus daugiau dėmesio skiriama XX a. liaudiško teatro kultūrai: apžvelgiama, kiek ir kokia tautosakinė medžiaga buvo pasitelkiama kuriant pjeses, statant spektaklius šio

šimtmečio pradžioje, vėliau – jau 7–8-ajame dešimtmetyje gyvavusiame Povilo Mataičio vadovaujama Lietuvių folkloro teatre arba panašiu metu entuziastų atgaivintuose klojimo ir vežimų teatruose.

Folklorizmui priskiriamų pavyzdžių gausa rodo, kad folkloras jau seniai išsiveržė iš buitinės ir apeiginės gyvavimo aplinkos, transformavosi įvairiais perkūrimų, adaptacijų, stilizacijų pavidalais ir tapo savarankiškai gyvuojančiu ir besiplėtojančiu kultūros fenomenu. Kita vertus, pats folkloras ir toliau lieka kūrėjų, menininkų ir net verslininkų idėjų šaltiniu. Tai suvokiant, kyla klausimų, kuriuos kartais tiesiogiai, o dažnai tarsi tik skatindamas skaitytoją susimąstyti paskutiniuose knygos puslapiuose kelia autorius: kokios folkloro pozicijos dabarties masinės kultūros fone? kaip vertinti naujausias folklorizmo apraiškas? ar pagrįstas nerimas dėl folklorinės kultūros nykimo globalizacijos sąlygomis?..

Probleminis, argumentuotas vertinimas, vyraujančios nuomonės kvestionavimas ir, žinoma, pateiktos medžiagos gausa daro knygą aktualią ir gyvą. Ir jei vienu kitu atveju autoriaus nuostatos gali pasirodyti pernelyg kategoriškos, ypač kai reikia apginti tautinės kultūros pozicijas, visa tai neabejotinai rodo nuoširdų susirūpinimą dėl tradicinės liaudies kultūros išlikimo, jos raidos kryptių.

Ši knyga – ryški pastanga užpildyti nišą lietuvių folklorizmo studijose ir skatinimas plėsti šios krypties tyrimus. Antra vertus, knyga, autoriaus intencija būdama skirta pirmiausia akademinėi bendruomenei, gali padėti skaitytojui įsigilinti į dabartinius kultūros procesus ir susidaryti požiūrį į juos.

Jurgita Ūsaitytė

Andreas Meyer. Überlieferung, Individualität und musikalische Interaktion. Neuere Formen der Ensemblesmusik in Asante/Ghana. Frankfurt am Main: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2005. – 302 p.

2006 m. Vilniuje lankęsis, ICTM Liaudies muzikos instrumentų tyrimo grupės konferencijoje dalyvavęs žymus Afrikos ir Lotynų Amerikos muzikos tyrinėtojas Andreasas

Meyeris padovanojo Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto kolegoms monografiją, kurioje aprašomos šiuolaikinės Ganos muzikos formos, tradicijų perdavimas, individua-